

А. Ф. Ковальчук

Кам'янець-Подільський національний університет

ЕЛЕМЕНТИ ІННОВАТИКИ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «ТЕХНОЛОГІЇ» У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Розглянуто теоретичні основи побудови інтегративної моделі навчального процесу при вивченні дисциплін освітньої галузі «Технології».

Ключові слова: інтегративна модель навчального процесу, інтегровані інновації.

Нові суспільно-економічні відносини в Україні викликали появу суперечності між соціальним замовленням на творчу, самореалізуючу особистість і можливостями донині існуючої системи освіти реально виконати це замовлення.

Подолання кризи сучасної освіти можливе завдяки інтенсивному реформуванню її відповідно до вимог часу, у процесі формування принципово нової системи загальної освіти, яка поступово замінюватиме традиційну.

Найзначущішою особливістю сучасної системи освіти є співіснування двох стратегій організації навчання – традиційної та інноваційної. Терміни «традиційне (нормативне) навчання» та «інноваційне навчання» запропоновані групою вчених у доповіді Римському клубу (1978), який звернув увагу світової наукової громадськості на неадекватність принципів традиційного навчання вимогам сучасного суспільства до особистості, її пізнавальних можливостей [1]. Інноваційне навчання трактувалось у ній як процес і результат навчальної та освітньої діяльності, що стимулює новаторські зміни в культурі, соціальному середовищі. Воно орієнтоване на формування готовності особистості до динамічних змін у соціумі за рахунок розвитку здібностей до творчості, різноманітних форм мислення, а також здатності до співробітництва з іншими людьми.

Сучасна філософія шкільної освіти докорінно змінює свою парадигму [8]. Нині вона стверджує «дитиноцентризм» і заперечує «предметоцентризм», що зумовлює необхідність розробки особистісно зорієнтованої системи. Зміст освіти та весь навчально-виховний процес має бути підпорядкований кожній дитині особисто, а навчальні предмети зосереджуватися навколо дитини, не руйнуючи її природу. Зміни в освітній політиці відбуваються на основі затвердженого постановою Кабінету Міністрів Державного стандарту 4-річної початкової школи, що мають на меті: *формувати людину, яка хоче і вмє самостійно вчитися; яка вмє сприймати інформацію, працювати з інформацією, сортувати її, осмислювати, аналізувати, творити.*

Однією з умов виконання цих завдань є дотримання принципу побудови **інтегративної моделі навчального процесу** з втіленням у відносини між учителем і учнями **інтегрованих інновацій** і реалізується через способи організації взаємодії вчителя та учнів у навчально-виховному процесі початкової школи.

Насамперед, необхідно з'ясувати сам термін «інтегровані інновації».

Інтегровані інновації – інновації, що передбачають об'єднання інтенсивного та екстенсивного шляхів розвитку педагогічної системи за умови ретельного дослідження невикористаних резервів педагогічної системи, які виявляються на межі різнопланових, різнорівневих і різнохарактерних педагогічних підсистем та їх компонентів.

Інтенсивні (франц. *intensif*, від лат. *intensio* – напруження, посилення) інновації – інновації, які передбачають розвиток педагогічної системи за рахунок внутрішніх резервів. Освітня галузь «Технології» забезпечує умови для поєднання розумового розвитку і праці, пробудження всіх сутнісних сил особистості у процесі трудового навчання; особистісно орієнтований підхід зумовлює розробку такого освітнього стандарту «Технології», який поряд з виробництвознавством відображає і культурознавчий аспект предметно-перетворювальної діяльності. Стандарт «Технології» має стати інтегруючим ядром дійового конструювання інформації з техніки, біоніки, ергономіки, економіки, про-

мислового мистецтва (дизайну), прикладних видів художньо-трудової діяльності. Тільки за таких умов буде реально забезпечене формування в учнів цілісної картини світу.

Екстенсивні (лат. *extensivus* – розширюючий) інновації – інновації, що базуються на залученні додаткових потужностей (інвестицій) нових засобів, обладнання, технологій, капіталовкладень тощо; нарощують кількісні характеристики педагогічного продукту переважно за рахунок нових інформаційних технологій, перерозподілу часу на різні види навчальної діяльності, диференціацію та індивідуалізацію роботи з учнями, а саме:

- ознайомлення учнів з основами виробництва на рівні ручних (ремісничих) технологій праці;
- розвиток складових механізмів таланту кожної особистості (уяви, психомоторики, енергопотенціалу і критичності) на основі дійового конструювання з різних легко оброблюваних матеріалів (проекування, моделювання, макетування);
- формування пропедевтики професійного самовизначення, виховання трудових якостей працівника в умовах ринкових відносин на основі доступних видів продуктивної праці (побутової праці, пов'язаної з самообслуговуванням та господарської діяльності).

Розробка особистісно орієнтованої моделі початкової освіти, гуманізація навчально-виховного процесу, інтеграція як методичне явище у початковій школі потребують нових підходів до організації змісту дисциплін освітньої галузі «Технології», зокрема предмета «Художня праця». Зміст цього курсу зумовлює розвиток творчих здібностей особистості, уяви, фантазії, конструктивного мислення, що виявляється у різних формах: аглютинації, гіперболізації, схематизації, типізації, загощенні тощо. Таких якостей не можна досягти традиційними способами формування знань, умінь і навичок. З огляду на це необхідно внести корективи не лише у тематичний зміст предмета, а й у структуру укладання програм даного курсу.

У програмах інтегрованого курсу «Художня праця» [9] виділяються два мікрорічкові періоди розвитку молодших школярів: шести-семи і восьми-десяти років, що збігаються з віком учнів 1-2 та 3-4 класів чотирирічної початкової школи.

Структура програм забезпечує можливість вибору педагогом і учнями особистісно ціннісних для них тем, максимально наближає тематичний зміст до форми календарного плану, сприяє організації гурткової роботи з художньої праці. Програми складені так, щоб творчий учитель мав змогу розміщувати теми у зручному для нього порядку, створювати власні варіанти програм, забезпечуючи для кожного учня комфортні умови навчання та розвитку, та відповідати таким аспектам:

Організаційний аспект: кожен учень є активним учасником творчої групи, яка найбільш повно задовольняє потребу у спілкуванні (співчутті, співмисленні, співпраці).

Комунікативний аспект: кожен учень володіє художнім стилем мовлення, конструє самобутні вербально-художні тексти-назви малюнків і виробів.

Особистісний аспект: кожному учневі забезпечується вибір особистісно-ціннісних матеріалів, кольорів, графічних образів.

Процесуальний аспект: забезпечується формування безпечних прийомів роботи інструментами, почуття відповідальності щодо підтримування порядку на робочому місці.

Мистецтво є усвідомленою потребою особистості висловлювати власні почуття та ідеї художніми засобами: лініями, кольорами, формами, звуками, рухами, образними висловлюваннями. Не володіючи достатньою мірою навичками читання і письма, діти вибирають художні засоби самовираження. Засоби мистецтва є для них одночасно засобами адаптації до навколишнього світу і опосередкованого спілкування з ним.

Нові художні задуми виникають у уяві завдяки синергетичі відчуттів. Синергетичне мислення активізується комплексним впливом художніх засобів на особистість. Мистецький досвід підводить до розуміння важливої істини: на будь-яке питання можна відповісти найрізноманітнішими способами. Єдиної правильної відповіді не існує. Таким чином, мистецтво сприяє розвитку творчої самобутності і запобігає виникненню стереотипів у мисленні. Лише творчий імпульс забезпечує самореалізацію особистості, а тому розвиток творчої активності постійно має бути в полі зору вчителів і батьків.

У ході складання календарного плану, вчителям бажано планувати не просто звичні для учнів уроки, а організувати один раз на тиждень «День художньої праці». Цього дня мав бути такий розклад занять: перший урок – образотворча діяльність, другий і третій уроки – математика і мова. Увага приділялася б не тренуванню логічно-понятійного мислення, а рекламуванню математичної і мовної символіки (знакових систем) художніми засобами, букви і цифри перетворювалися б на малюнки, складалися задачі, твори-мініатюри тощо. На основі продуктивних методів навчання формувалося емоційно-позитивне ставлення до змісту початкового навчання як цілісного міжпредметного утворення з інтегруючим ядром художньої праці.

Четвертий урок корисно присвятити художній обробці різних пластичних матеріалів на основі вербальної і сенсорної інформації трьох попередніх уроків. Протягом «Дня художньої праці» відбувалося б повноцінне розвивальне навчання за системою «око-задум-рука», рівнозначно активізуються всі три сфери духовного життя особистості: емоційна, інтелектуальна і вольова (дієво-практична), «розум дитини знаходився на кінчиках її пальців».

Як приклад планування «Дня Художньої праці», розглянемо можливості інтегрування навколо художньої праці за тематичною книжечкою «Фантазери, дивотворці...» (II чверть) 1 клас [10]. Доречно, на першому уроці ознайомити учнів з обкладинкою підручника (в розвороті), розфарбувати її, прочитати назву, з допомогою вчителя усвідомити мету і запам'ятати нові слова.

На другому уроці (з математики) бажано спробувати використати креслярський інструмент – циркуль з простим олівцем. Учні можуть заміряти ширину райдуги, діаметри зображених планет, навчитися креслити кола за заданим радіусом. Створюється кольорова композиція «Парад планет» (див. *малюнок*): Меркурій, Венера, Земля, Марс, Юпітер, Сатурн, Уран, Нептун, Плутон. Найближчим до Сонця є Меркурій. Це планета найменшого розміру. Трохи більший Марс, потім Венера, Земля, Плутон. Помітно більші Уран і Нептун, а найбільші – це Юпітер і Сатурн (з кільцем).

За малюнками учні складають задачі.

Наприклад, замірявши циркулем відстань від Сонця до Меркурія і від Сонця до Венери, вони говорять: «Від Сонця до Венери довжина променя ... см, а від Сонця до Меркурія ... см. На скільки коротшим виявився промінь до Меркурія?»

Художньо оформлюється математичний вираз. Використовуються кольорові числа і знаки відповідно до кольорів названих планет.

На третьому уроці (з української мови) школярі ознайомлюються із лексичним значенням слів; *телескоп, калейдоскоп* (за словником іншомовних слів). Вигадується історія про чудесне «перетворення» телескопа на калейдоскоп або навпаки.

На четвертому уроці учні виконують практичну роботу: вирізують із складеного аркуша книжечку-вистинанку «Буквар інопланетян», художньо оформлюють обкладинку, з деталей геометричного конструктора складають зображення інопланетян тощо. Таке планування буде виправдане у першому мікроріковому періоді.

У другому мікроріковому періоді, в день, коли за розкладом є художня праця, можна ставити її двома першими уроками. На основі вражень, одержаних від занять з даного предмета, далі розглядаються теми інших навчальних дисциплін. Така перестановка уроків дозволить учителю використати продуктивні методи навчання, стимулювати учнів до конструктивної діяльності з математики, мови, природознавства.

Список використаних джерел:

1. Бондарєва К.І., Козлова О.Г. Педагогічний аналіз інноваційної діяльності вчителя: Науково-методичний посібник. – Суми, 2001.
2. Буркова Л. Технології в освіті // Рідна школа. – 2001. – №2.
3. Кларин М.В. Педагогическая технология в учебном процессе. – М., 1989.
4. Кумбс Ф. Кризис образования в современном мире. – М., 1970.
5. Освітні технології / За заг. ред. О.М. Пехоти. – К., 2001. – С. 91-108.
6. Підласий І.П., Підласий А.І. Педагогічні інновації // Рідна школа. – 1998. – № 12.
7. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи. – К.: Генеза, 1999. – 338 с.
8. Савченко О.Я. Сучасний урок у початкових класах. – К.: Магістр-8, 1997. – 254 с.
9. Тименко В.П. Художня праця у 2(1) класі трирічної (чотирирічної) початкової школи // Початкова школа. – 1997. – № 11.
10. Тименко В.П. Художня праця – 2. – К. Спалах, 1999. – 48 с.

The article examines the theoretical bases of the construction of an integrative model of the training process at studying the course of educational field «Technologies».

Key words: integrative model of training, integrating innovations.

Отримано: 14.05.2008

